

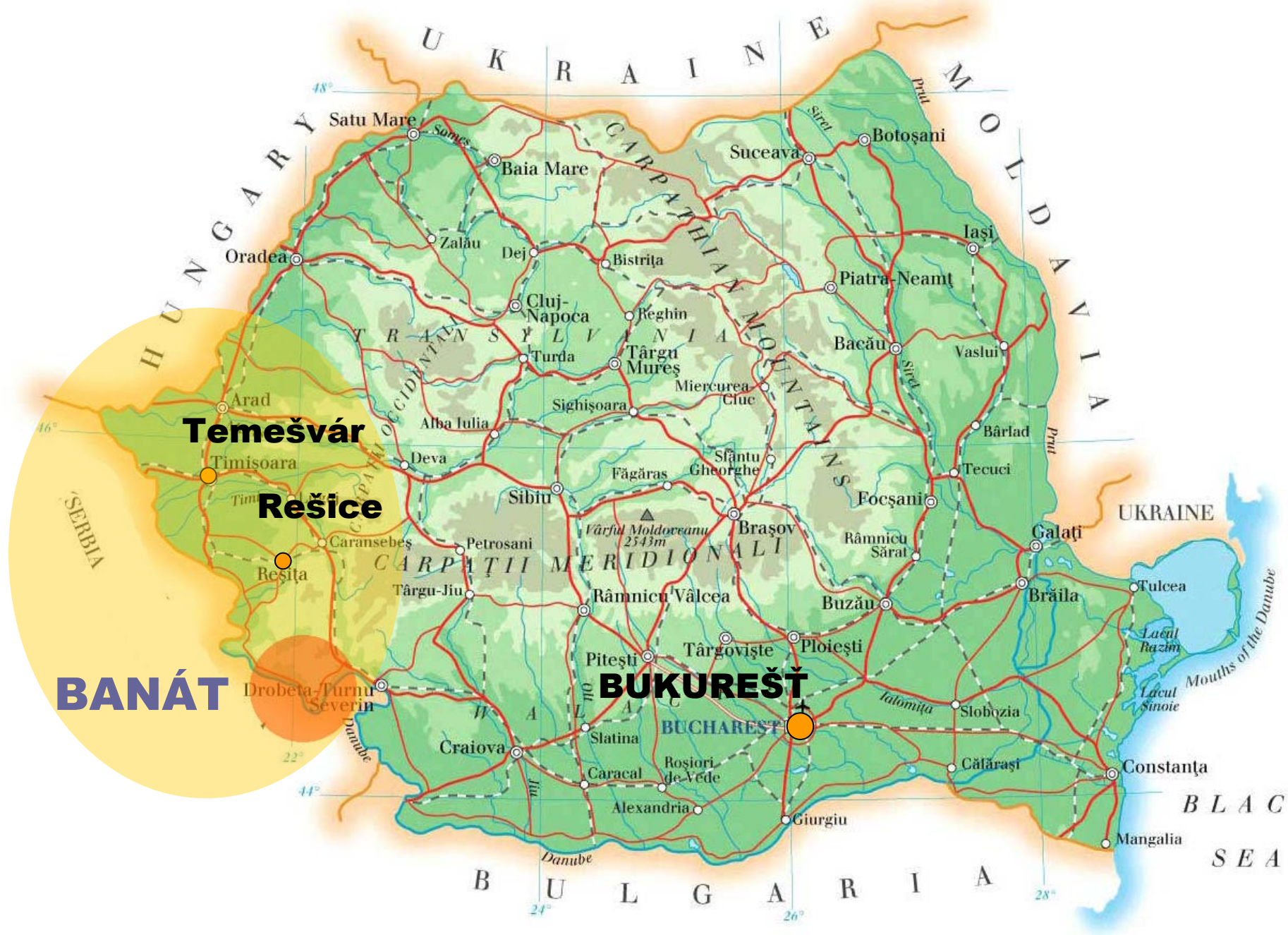
K slovosledu mluvené češtiny v rumunském Bígru

Karolína Vyskočilová

30. Žďárek, Litoměřice, 20.-22. dubna 2012

vyskoczilova@seznam.cz

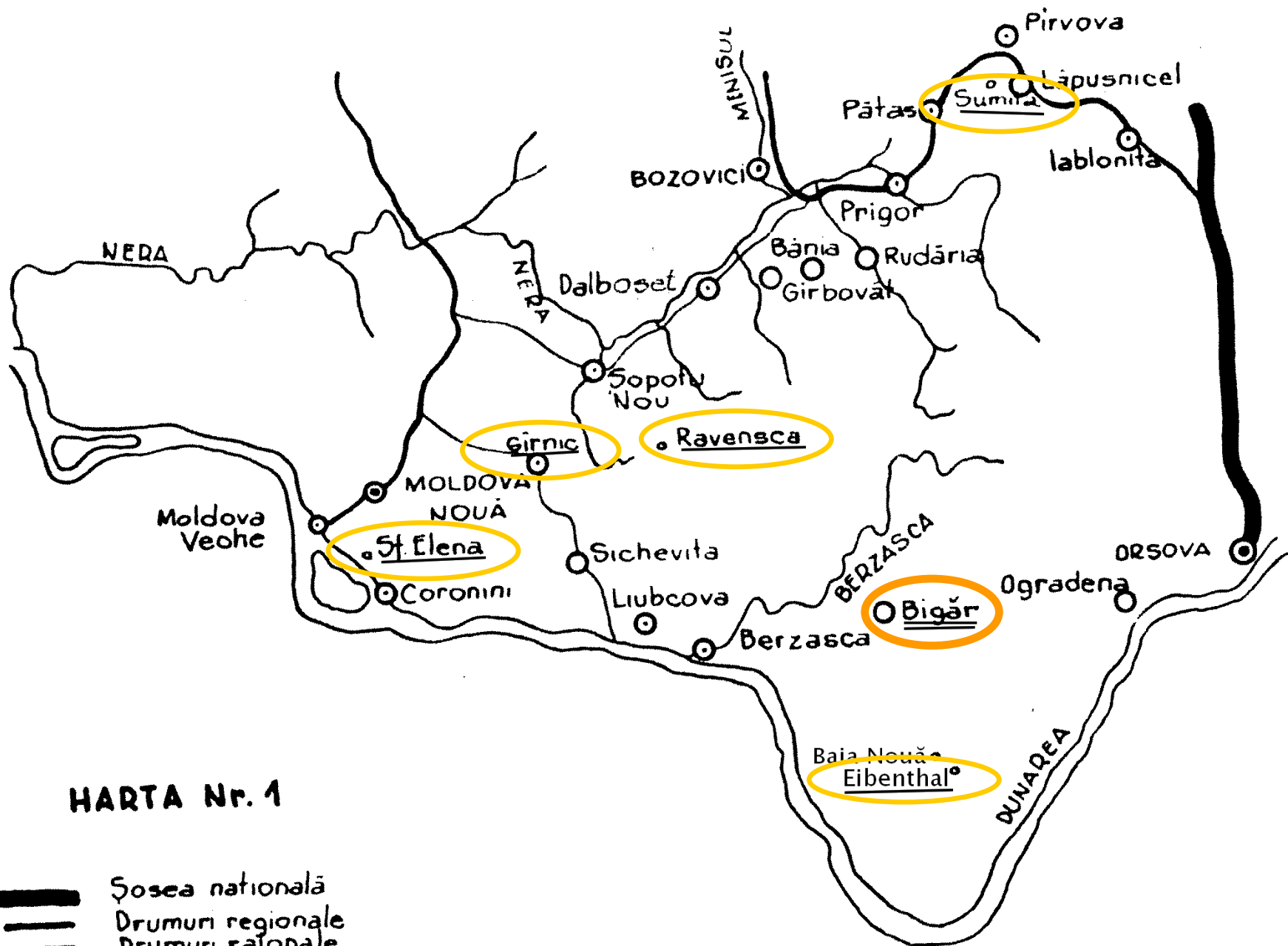
Temešvár

Rešice

BANÁT

BUKUREȘT

BUCHAREST

Obsah příspěvku

- **A:** postavení shodného přívlastku (vyjádřeného adjektivem) za podstatným jménem
- **B:** předsouvání zvratného *se, si*
- **C:** předsouvání pomocného slovesa *být* v minulém čase

- **jsou to vlastnosti odlišující mluvenou bígerskou/banátskou češtinu od mluveného jazyka na našem území?**

Korpusy použité pro srovnání

□ subkorpus ORAL

- 470 tisíc slov
- pouze mluvčí z jihozápadočeské a středočeské oblasti
- (ORAL = otagovaná verze ORAL2006 + ORAL2008)

□ korpus BANÁT

- 150 tisíc slov pouze bígerských mluvčích
- otagováno

(A0) Postavení shodného přívlastku za jménem: Výchozí bod: studie k banátské češtině

- PKs často za podstatné jméno
  - (Frnochová 2012: 79; Haiderová 2007: 90; Salzmann 1984: 104; Skulina 1978: 160; Utěšený 1964a: 30; Viková 1994: 34)
- a to jak v případě přívlastku vyjádřeného
  - adjektivem (*to je pravda čistá*)
  - tak i v případě vyjádření zájmenem (*bil prej to něakej přítel náš*)
- patrně vliv rumunštiny, která staví přívlastek až za řídící substantivum

(A1) Postavení shodného přívlastku za jménem:

Charakteristika postavení holého, adjektivního PKs

- pravidla pro psaný, spisovný jazyk (Uhlířová 1987: 13-17):
  - základní je **prepozice** PKs

  - k **postpozici** dochází pouze v některých případech:
    - **aktualizace** (slovosled, intonace):
      - *Jeho herectví bylo už tenkrát herectví dnešní, moderní.*
      - *Naskytl se mu podívaná mimořádná.*
    - **význam rozlišující**
      - ve jménech a názvech: *Karel Čtvrtý, kyselina sírová*
      - ve výčtech: *Na jídelním lístku máme polévku hovězí, hrachovou, bramborovou...*
    - **význam expresivní**
      - *Tenhle kluk mizerná to spískal. To je ale lišák mazaný.*
    - **přívlastek je k řídicímu jménu připojen volně** (intonace, interpunkce)
    - **podstatné jméno je rozvito současně PKs i PKn** v souřadném vztahu (spojky a, i, nebo)
      - *Muži postižení pubertou a fotbalem vedou svalnaté řeči o genialitě své a svého týmu.*

(A2) Postavení shodného přívlastku za jménem: Charakteristika postavení holého, adjektivního PKs

---

- v nepřipraveném mluveném projevu (Běličová-Uhlířová 1996: 211)
  - tendence nejprve pojmenovat skutečnost a potom ji specifikovat, konkretizovat
    - *Čeká nás rozhodování veliké.*
  - kontaktní postpozice adjektiva je běžná v mluvených varietách všech slov. jazyků

- + váhání, nejistota mluvčího
- + průběžné strukturování projevu
- + aktualizace
- + expresivita

(A3) Postavení shodného přívlastku za jménem: Co na to korpus?

□ jak sestavit dotaz?

- (1) [tag="N.*"] [tag="A.*"]
- (2) 1:[tag="N.*"] [0,10} 2:[tag="N.*"] [tag="A.*"] &1.lemma = 2.lemma
- $N = (1) - (2)$

- váhání a průběžné strukturování příspěvku zachytit nemůžeme
- intonaci omezit bohužel nelze při hledání v korpusu
  - chybí značení přízvuků
  - poslední pozice ve větě bude vzhledem k mluvenému charakteru také přináležet právě přívlastku
- aktualizaci za pomoci slovosledu částečně ano
  - (Jeho herectví bylo už tenkrát herectví dnešní, moderní.)
  - v blízkosti se nesmí vyskytovat stejné lemma jako má podstatné jméno před PKs

(A4) Postavení shodného přívlastku za jménem: Výsledky korpusového hledání

- příklady (BANÁT): *to sou tak kopce velký, tuta naše řeč česká, to taky neni život pěknej, to je už knížka stará*

	N – PKs	PKs – N	celkem	%
BANÁT	231 (-26)	687	918	25,2 %
ORAL	963 (-75)	5050	6013	16 %

- interval spolehlivosti: 6,23 – 12,25 % (při 95% pravděpodobnosti)
- => i přes možné nezachycené faktory je jev v bígerské češtině výrazně frekventovanější

(B0) Předsouvání zvratného *se, si*

Výchozí bod: studie k banátské češtině

- zachyceno předsouvání zvratného *se, si*
  - (Haiderová 2007: 90; Skulina 1978: 160; Viková 1994: 34)
- se *rozednívá*, si *mislím*; si *nepamatuju nic*; si *vařím čáje*
- patrně vliv rumunštiny

- zmínka i o opačných tendencích (Haiderová 2007: 90)
  - *že bi koupil eště iní auto si*
- rumunština tyto slovosledné tendence nevykazuje
- (ověřovat ho nebudeme)

(B1+C1) Předsouvání zvratného *se, si*

Charakteristika postavení příklonek ve větě

- příklonky – bez vlastního přízvuku => přesuny jsou časté
- pravidla pro psaný, spisovný jazyk (Uhlířová 1987: 83-86):
  - kvůli nepřízvučnosti ne na začátku věty
  - => druhá pozice ve větě
    - za holým/rozvitým větným členem (a případně vsuvce po něm následující):
Naše maminka se zlobila.
    - za vedlejší větou: *Cestující, který nemá platný cestovní doklad, se vystavuje nebezpečí, že bude pokutován.*
    - za podřadící spojkou: *Jana řekla, že se brzy vrátí.*
    - za pouze některými spojky souřadícími: stupňovacími a odporovacími (po frekventovaných *a, i, ale* se příklonky nepoužívají: **Přišel a se posadil.*
- mluvený projev (Uhlířová 1987: 86):
  - často na jiném než druhém místě (nedostatečná perspektiva tvoření věty)
  - => proto často bezprostředně před slovesem (anebo také za ním)

(B2) Předsouvání zvratného *se, si* Co na to korpus?

- ❑ !~ 2. pozici: `[[tag!="Z.*"&word!="(\[|\().*"]
[lemma!="být|muset"&word!="sem|sme"] [word="se|si"] [tag="V.*"]`
- ❑ ~ 2. pozici: `[tag="Z.*"] [] [word="se|si"] [tag="V.*"]`
- ❑ příklady (BANÁT): *ale na každý vesnici jinák se mluví, víc česky se učí, pořád něco se učíme, byli ste někde se projít*

	!~ 2. pozici	~ 2. pozici	celkem	%
BANÁT	640	684	1324	48,3 %
ORAL	1413	1779	3192	44,3 %

- ❑ interval spolehlivosti: 0,84 – 7,3 % (při 95% pravděpodobnosti)
- ❑ => ?, frekventovanější anebo pouze velikost korpusu a charakter promluv? není to „téměř zanedbatelné“ při celkové frekvenci?

(C0) Předsouvání pomocného slovesa *být*

Výchozí bod: studie k banátské češtině

- velmi patrné předsouvání pomocného slovesa *být* v minulém čase
  - (Ciplea 1971: 219; Haiderová 2007: 90; Salzmann 1984: 105; Skulina 1978: 160; Utěšený 1964: 30; Viková 1994: 31)
- *sem* *zapomněla nadobro; a ste bili tadi?; sme mňěli zlost; sem volal na bratra, a sem zašel tam*
- možná krajové – Doudlebsko
- možná rumunština – při užití složeného minulého času stojí tvar pomocného slovesa *a avea (být)* před významovým slovesem

(C2) Předsouvání pomocného slovesa *být*

Co na to korpus?

- **předsunuto** [tag="Z.*"|word="(\\[\\().*") [word="sme|ste|sem|si"] [tag!="[ZJ].*"]{0,3} [tag="Vp.*"]
- **nepředsunuto** [tag="Vp.*"] [tag!="[ZJ].*"]{0,3} [word="sme|ste|sem|si"]
- příklady (BANÁT): *ste měli i nějakou baterku, sme říkali Jány, sme si promluvily*

	<i>ste měli</i>	<i>měli ste</i>	celkem	%
BANÁT	202	428	630	32 %
ORAL	387	825	1212	31,2 %

- interval spolehlivost: -4,38 - 4,76 % (při 95% pravděpodobností)
- => stejné jako v mluvené češtině u nás (v stř + jzč oblasti)

Závěry

- **charakteristické (= tj. odlišující) pro bígorskou češtinu?**
- **A:** postavení shodného přívlastku (vyjádřeného adjektivem) za podstatným jménem
  - ano, může se jednat o vliv rumuštiny
- **B:** předsouvání zvratného *se, si*
  - možná (podpořeno jevem v rumunštině (?)) ale ne příliš
- **C:** předsouvání pomocného slovesa *být* v minulém čase
  - ne (tj. o „hezký“ vliv rumunské syntaxe se nejedná)

Zdroje

- Běličová, H. – Uhlířová, L. (1996): *Slovanská věta*. Praha: Euroslavica.
- Ciplea, Gh. (1971): Rumunské prvky v českých banátských nářečích v rumunském Banátě. In: *Slavia*, roč. 40. Praha: Euroslavica. s. 211–219.
- Frnochová, A. (2012): *Jazyk české menšiny v obci Šumice v rumunském Banátě*. Praha. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- Haiderová, K. (2007): *Jazyk české menšiny v rumunském Banátu: obce Gerník a Svatá Helena*. Olomouc. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky.
- Salzmann, Z. (1984): Some observations on the Czech spoken by the villagers of Ravensca in the southern Romanian Banat. In: *Melbourne Slavonic Studies*, vol 18. Melbourne. s. 65–118.
- Skulina, J. (1978): Banátská čeština. In: *Sborník prací FF Brněnské univerzity*, roč. 26-27, 1977/78, Series linguistica (A). Brno. s. 157–163.
- Uhlířová, L. (1987): *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia.
- Utěšený, S. (1964): *Z druhé výpravy za češtinou v rumunském Banátě*. In: *Český lid*, roč. 51. Praha. s. 27–32.
- Viková, V. (1994): *Bigerská čeština: nástin jazykové monografie české vesnice v Rumunsku*. Praha. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra českého jazyka.
- *korpus - BANÁT*. Ústav Českého národního korpusu FF UK. [cit. 2012-04-20]. URL: <http://www.korpus.cz>. (veřejně nepřístupný a nereferenční)
- *Český národní korpus - ORAL*. Ústav Českého národního korpusu FF UK. [cit. 2012-04-20]. URL: <http://www.korpus.cz>. (veřejně nepřístupný a nereferenční)
- Kalkulačka pro interval spolehlivosti, URL: http://faculty.vassar.edu/lowry/prop2_ind.html [cit. 2012-04-20]

Děkuji za pozornost.